

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

לשילוב בין פרשת החודש למכת בכורות
לפרשת בא (על פי שיעור של הרב אלחנן סמט)

7. רש"י על י"ב, א:
 "ומה תפילה קלה לא התפלל בתוך הכרד, דיבור (- נבואי) חמור לא כל שכן!"
 8. קאסוטו:
 "בכל הכתובים שלפני זה ושלאחרי זה ההתבודדות היא תנאי מוקדם לכל התגלות א-לוהית. ואי אפשר שעל התגלות שלא כדרכה ידובר במילים הפשוטות והרגילות 'ויאמר ה' אל משה'..."
 "נראה שאין כוונת הכתוב אלא לרמוז למה שהתרחש באותו הרגע בתוך לבו של משה. כששמע משה את אימו הקשה של פרעה, התעורר בו זכרון ההוראות שניתנו לו מזמן על המכה העשירית המכרעת, והרגיש שהגיעה עכשיו שעת ביצועה, ונדמה היה לו כאילו אותם הדברים חזרו ונשנו לו באותו רגע, וכאילו הזכיר לו ה' באותו רגע שהמכה העתידה לבוא בקרוב תהיה האחרונה."
 9. מדרש שמות רבה (יח, א):
 "... אמר לו משה: יפה דברת, לא אוסיף עוד ראות פניך. אמר הקב"ה: מה, עדיין מתבקש לי להודיע לפרעה מכה אחת (- ואיך אעשה זאת אם משה חייב עצמו שלא לבוא עוד אל פרעה!) מייד קפץ עליו א-לוהים כביכול, נכנס בפלטין של פרעה בשביל משה... שלא ימצא בדאי (- אם יצטרך לבוא אל פרעה פעם נוספת לומר לו את דבר ה'). ואתה מוצא שלא דיבר הקב"ה עם משה בביתו של פרעה אלא אותה שעה. מניין, שנאמר (ט', כט) "כצאתי את העיר אפרש את כפי אל ה'", ועכשיו קפץ הקב"ה ודיבר עם משה, שנאמר: "עוד נגע אחד אביא על פרעה" וגו'. כיוון ששמע משה... התחיל צווח בפרהסיא "כה אמר ה' כחצת הלילה..." (- הכוונה לסוף דבריו של משה בפסוק ח "וירדו כל עבדיך אלה אלי..." שהכוונה לפרעה עצמו). יפה אמרת "אל תסוף ראות פני". אני איני עוד בא אצלך, אלא אתה בא אצלי."
 10. רמב"ן על י"א, א:
 והנה גם בזה קיצור בסיפורים. כי ה' אמר לו "עוד נגע אחד אביא על פרעה" והודיעו הנגע ההוא, ואמר לו

1. שמות י"א, א-ח:
 א ויאמר ה' אל-משה, עוד נגע אחד אביא על-פרעה ועל-מצרים אחרי-כן, ישלח אתכם מזה: כשלחו בלה, גרש יגרש אתכם מזה. ב. דבר-נא, באזני העם; וישאלו איש מאת רעהו, ואשה מאת רעותה, פלי-כסף, וכלי זהב. ג. ויתן ה' את-חן העם, בעיני מצרים; גם האיש משה, גדול מאד בארץ מצרים, בעיני עבדי-פרעה, ובעיני העם. {ס}
 ד ויאמר משה, כה אמר ה': כחצת הלילה, אני יוצא בתוך מצרים. ה. ומת כל-בכור, בארץ מצרים--מבכור פרעה הישב על-פסאו, עד בכור השפחה אשר אחר הרחים; וכל, בכור בהמה. ו. והיתה צעקה גדלה, בכל-ארץ מצרים, אשר כמהו לא נהיתה, וכמהו לא תסף. ז. ולכל בני ישראל, לא יחרץ-קלב לשנו, למאיש, ועד-בהמה--למען, תדעו, אשר יפלה ה', בין מצרים ובין ישראל. ח. וירדו כל-עבדיך אלה אלי והשתחו-לי לאמר, צא אתה וכל-העם אשר-ברגליך, ואחרי-כן, אצא; ויצא מעם-פרעה, בחרי-אף. {ס}
 2. שמות י" כח-כט:
 (כח) ויאמר לו פרעה: לך מעלי, השמר לך, אל תסף ראות פני, כי ביום ראתך פני - תמות. (כט) ויאמר משה: פן דברת, לא אסף עוד ראות פניך.
 3. רש"י על י"א ח:
 "כשגמר דבריו יצא מלפניו בחרי אף על שאמר לו: "אל תסף ראות פני".
 4. שמות ט' כט:
 "כצאתי את העיר אפרש את כפי אל ה'..."
 5. שמות ט' לג:
 "ויצא משה מעם פרעה את העיר, ויפרש כפיו אל ה'..."
 6. רש"י על פי המכילתא דרבי ישמעאל (פתיחתא לפרשת בא):
 אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גילולים.

החל בפסוק (כט) אמר "ויהי בחצי הלילה" – הנזכר (-) בפרשה השנייה 'בלילה הזה', שעשו בו הפסח.

17. הרמב"ן על י"ד :

היה הברד בחודש אדר בשנה ההיא, לא מקודם לכן, כי 'השעורה אביב' (- ט', לא, ואביב הוא בחודש ניסן – י"ג, ד, אם כן לא ייתכן להקדים את זמן מכת ברד זמן רב לפני חודש ניסן) והחיטה אפילה (ט', לב – החיטה מבשילה שבועות אחדים אחר השעורה)...

ואחרי כן, בחודש ימים בניסן, צמחה החיטה והכוסמת, והיא הפליטה הנשארת להם מן הברד... בא הארבה... והשחית הכל... ובחודש הזה עצמו נגאלו.

18. ראב"ע בסוף ביאורו לפרק י"א :

והיה ראוי להיות פרשת "ויהי בחצי הלילה" (י"ב, כט) אחר זה (- אחר פסוק י שבפרק י"א), להיות המכות על הסדר. רק נכנסה פרשת 'החודש הזה' באמצע, להודיע איך נמלטו בכורי ישראל בבוא המשחית על המצריים.

19. חזקוני על י"ב א :

"ויואמר ה' אל משה ואל אהרן" – פרשה זו נאמרה קודם אותה של מעלה של מכת בכורים, שהרי פרשה זו נאמרה קודם עשור, מראש חודש, ואת של מכת בכורים – בערב הפסח, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה, שלא רצה להפסיק בין סדר התראת כל המכות, וגם רצה לפרש על הסדר כל המצוות התלויות בחודש ניסן.

20. החזקוני על י"ב כט :

"ויהי בחצי הלילה" – ראוייה הייתה פרשה זו להיות סמוכה לפרשת "ולא שלח את בני ישראל מארצו" (י"א, י) להיות כל המכות על הסדר. ומה שנכנסה פרשת החודש באמצע, להודיעך איך נמלטו בכורי ישראל כשבא המשחית על מצרים.

21. הרב סמט :

הסיפור על מכת בכורות הוא 'סיפור מפוצל'. בין שני חלקיו שהופרדו זה מזה, נכנסה פרשה הלכתית שאיננה חלק מן הסיפור, אלא היא פרשה עצמאית, שאינה תלויה בסיפור המקיף אותה, כשם שהסיפור המקיף אותה אינו תלוי בה.

22. שמות י"ב כט-לו :

כט וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה, וְה' הִכָּה כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, מִבְּכוֹר פְּרֹעָה הַיֹּשֵׁב עַל-כִּסְאוֹ, עַד בְּכוֹר הַשֶּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר; וְכָל, בְּכוֹר בְּהֵמָה. ל וַיִּקַּם פְּרֹעָה לַיְלָה, הוּא וְכָל-עַבְדָּיו וְכָל-מִצְרַיִם, וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה, בְּמִצְרַיִם: כִּי-אִין בְּיָת, אֲשֶׁר אִין-שָׁם מֵת. ל א וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה, וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי--גַּם-אַתֶּם, גַּם-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת-ה', כָּדְבָרְכֶם. ל ב גַּם-צֹאנְכֶם גַּם-בְּקָרְכֶם קָחוּ פֶּאֶשֶׁר דְּבַרְתֶּם, וְלָכוּ; וּבְרַכְתֶּם, גַּם-אֶתִּי. ל ג וַתִּחַזַּק מִצְרַיִם עַל-הָעַם, לְמַהֵר לְשַׁלְּחַם מִן-הָאָרֶץ: כִּי אָמְרוּ, כָּלְנוּ מֵתִים. ל ד וַיֵּשָׂא הָעַם אֶת-בְּצִקוֹ, טָרֶם יִחַמְּץ; מִשְׁאֲרֵתָם צָרְתָּ בְּשִׁמְלֹתָם, עַל-שַׁכְּמָם. ל ה וּבְנֵי-יִשְׂרָאֵל

"כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים" וכל עניין הפרשה היא (- פסוקים ד-ח שאותם אמר משה לפרעה). אבל לא רצה הכתוב להאריך באמירה שאמר השם למשה, כי די במה שסיפר משה לפרעה "כה אמר ה'..." ובאו כעניין הזה פרשיות רבות בתורה.

11. שמות י"א ט-י :

(ט) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: לֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרֹעָה, לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. (י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת כָּל הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לְפָנָי פְּרֹעָה וַיִּחַזַּק ה' אֶת לֵב פְּרֹעָה, וְלֹא שָׁלַח אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ.

12. ראב"ע (הקצר) על י"א ט-י :

"ויואמר ה' אל משה" – טעמו: וכבר אמר השם בתחילה למשה: לא ישמע אליכם". ומתי אמר זאת? במעמד הסנה (ג', יט-כ) ...

"ומשה ואהרן עשו..." – "אף על פי שעשו כל המופתים הנזכרים (- בפסוק ט) לא רץ לבו לשלחם, כי השם חזקו".

13. רשב"ם על י"א ט-י :

"לא ישמע אליכם פרעה" – כלומר: אחר כל מכה ומכה היה אומר הק' (- הקב"ה) למשה ולאהרן 'לא ישמע אליכם' עד לבסוף.

"ויחזק ה'" – בכל פעם ופעם.

14. הרב סמט :

נמצא, כי אף שנאמר בפסוק ט "ויואמר ה' אל משה..." , מלמד תוכנם של פסוק ושל שכנו, כמו גם מקומם של פסוקים אלו לפני השינוי המכריע העומד לפנינו בסיפור המכות, כי אין כוונת הכתוב לתאר אירוע ממשי שהתחולל בשעה זאת בסיפור, אלא להזכיר לנו אירועים קודמים.

15. שמות י"ב יב-יג :

(יב) וַעֲבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלַיְלָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל-אֲ-לֵהִי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי ה'. (יג) וְהָיָה הַדָּם לְכֶם לְאֵת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא יְהִי בְּכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהַכְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם.

16. רמב"ן על י"א ד :

"ויואמר משה: כה אמר ה' כחצות הלילה..." – לא פירש עתה איזה לילה תהיה המכה הזאת, כי הדיבור הזה והאמירה אל פרעה קודם ראש חודש ניסן היה, וכשיאמר 'כחצות הלילה' – לא ייודע איזה לילה הוא. והנה לא הודיעם משה ליל מכתם, אבל אמר בחרי אף 'לא אוסיף אני ראות פניך, אבל אתה תקראני, ועבדיך ישתחוו לי כחצות הלילה לצאת מארצך'.

ובפרשה השנייה (- פרשת החודש) פירש לישראל (י"ב, יב) "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה" וגו' (- כלומר בליל ט"ו). ובפרשה השלישית (- בתיאור מכת בכורות

עָשׂוּ, כְּדָבַר מִשָּׁה; וַיִּשְׁאַלוּ, מִמְצָרִים, כְּלִי-כֶסֶף וְכִלְי זָהָב, וּשְׂמֵלֹת. לוֹ וְהִנֵּתָן אֶת-חֹן הָעַם, בְּעֵינֵי מִצְרַיִם-- וַיִּשְׁאַלוּם; וַיַּנְצְלוּ, אֶת-מִצְרַיִם. .
23. ההקבלה בין שתי המחציות:

י"א, ד	...	כַּחצֹת י"ב,	וַיְהִי	בַּחֲצֵי
ה	הַלֵּילָה	אֲנִי	כ	הַלֵּילָה
	יוֹצֵא	בְּתוֹךְ	ט	וְהִ' הִכָּה כָּל בְּכוֹר
	מִצְרַיִם.			בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
	וּמֵת כָּל בְּכוֹר			מִבְּכוֹר פְּרֹעָה
ו	בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם			הַיֹּשֵׁב עַל כְּסֵאוֹ
ח	מִבְּכוֹר פְּרֹעָה			עַד בְּכוֹר הַשָּׁבִי
	הַיֹּשֵׁב	ל	ל	אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר
	כְּסֵאוֹ	לא	לא	וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה.
	עַד			
	הַשֹּׁפְחָה			
	אֲשֶׁר			
	אֲחֵר הָרְחִים			
	וְכָל			
	בְּכוֹר			
	בְּהֵמָה.			
	וְהִיתָה			... וְתִהְיֶה צְעָקָה
	גְּדֻלָּה בְּכָל אֶרֶץ			גְּדֻלָּה בְּמִצְרַיִם...
	מִצְרַיִם...			... קוֹמוּ צְאוּ
	צֵא אֶתָּה וְכָל			מִתּוֹךְ עַמִּי גַם
	הָעַם			אֲתָם גַּם בְּנֵי
	בְּרַגְלֶיךָ...			יִשְׂרָאֵל...
י"א,	דָּבַר	נָא	בְּאֲזֵנֵי י"ב,	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ
	הָעַם		ל	כְּדָבַר מִשָּׁה
ב	וַיִּשְׁאַלוּ	אִישׁ	ה	וַיִּשְׁאַלוּ מִמְצָרַיִם
	מֵאֵת רֵעֵהוּ...			כְּלִי כֶסֶף וְכִלְי
	כְּלִי כֶסֶף וְכִלְי			זָהָב וּשְׂמֵלֹת.
ג	זָהָב.		לו	וְהִ' נִתְּן אֶת חֹן
	וַיִּתֵּן ה' אֶת חֹן			הָעַם
	הָעַם			בְּעֵינֵי
	מִצְרַיִם...			מִצְרַיִם...

24. בראשית ט"ו, יד :
וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי (-תיאור מכת הבכורות בפסוקים כט-לב)
וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ (- תיאור תחילת היציאה בפסוקים לג-לד)
בְּרַכְשׁ גְּדוֹל. (- תיאור שאילת הכלים בפסוקים לה-לו)